

Aplikovaná sociální psychologie

**Sociální skupina, vývoj
sociální skupiny, vztahy v
sociální skupině**

Sociální skupina

- Pojem používán - významy:
 - v nejširším významu - jakékoli **seskupení lidí**, ať prostorové či logické (*např. národ jako skupina*)
 - soubor osob, které mají alespoň 1 společný znak - skupina ve významu **sociální kategorie** (*např. soc. kategorie lékařů – oděv, kvalifikační požadavky, činnost, jazyk; lidé s chřipkou...*)
 - souhrn osob ve smyslu prostorové blízkosti, propojení lidí - tzv. **sociální agregát** (*např. lidé na zkoušce ve škole, sousedé v novém domě*)
 - vlastní **sociální skupina** mající znaky skupiny

Sociální skupina – znaky skupiny:

- **interakce** mezi členy skupiny - lidé jsou ve vzájemném kontaktu a vzájemně na sebe působí
- existence **komunikační sítě**
- **společná činnost**
- existence **sociálního vztahu**
- **společný cíl**
- **diferenciace rolí a pozic:**
 - **horizontální členění** souvisí s dělbou práce uvnitř skupiny
 - **vertikální členění** - vedení ve skupině, organizace
- normativní a **hodnotový systém**
 - skupinové normy nemusí být vždy v souladu s normami širšího společenství - tzv. **subkultura**
- **systém sankcí** - na základě norem, které skupina uznává
- **vědomí příslušnosti** ke skupině - **skupinová ideologie**
- **vědomí skupinové odlišnosti**
 - **autostereotypy** - představy, které si vytváří skupina o sobě
 - **heterostereotypy** - představy skupiny o jiných skupinách a jejich členech

Skupiny - druhy:

□ Řada kritérií:

- Velikost (malá / střední / velká)
- Význam, vliv (primární / sekundární)
- Členství (členská / referenční)
- Vznik (formální / neformální)
- Stabilita (přechodné / stálé)
- (...)

Primární skupiny

- (americký sociolog Ch.H.Cooley 1864-1929)
 - začíná v nich socializace jedince, a proto mají rozhodující vliv na rozvoj jedince
 - jde o malé skupiny, intimní, kontakty probíhají tváří v tvář, převládá citovost, druhy sympatie a vzájemného ztotožnění, pro které je pojem „my“ přirozeným výrazem
 - jedinec se v nich plně angažuje celou osobností, nejen jako nositel dílčí role
 - příkladem primární skupiny je rodina, herní skupina (v dětství), sousedství a skupina starších
- pokud se u jedince vyskytne mezera v primárních vztazích, často si tuto mezeru vyplní sekundárními (*často problematicky - sekty, gangy, atp.*)

Sekundární skupiny

- pojem sekundárních skupin se objevuje později
- označuje **všechny další skupiny**, v nichž začíná převládat účelová racionalita a volnější, méně osobní a formálnější vazby (profesní skupiny, sociální vrstvy)
- socializace jedince v nich nadále pokračuje (je to jedna z etap tohoto procesu)

Vývoj skupiny

- **formování** (forming) - *vznik, setkání skupiny*
- **bouření** (storming) - *vyjednávání pozic, procesů a struktury*
- **normování** (norming) - *shoda na základních normách skupiny*
- **optimální výkon** (performing) - *výkonná skupina*
- **ukončování** (adjourning) - *skupina ukončující svoji činnost*

Skupina - role:

- ❑ **role zaměřené na cíl:** *autor agendy, analyzátor, koordinátor, vyhodnotitel, nositel informací, vyhledávač informací, iniciátor, ...*
- ❑ **role zaměřené na udržení procesu:** *povzbuzovatel, následovník, "personalista", pozorovatel, "standartizér", ...*
- ❑ **individualistické role** (zaměřené na prospěch jednotlivce - a tedy potenciálně narušující tým): *odpírač, překážka, klaun, dominátor, hledající potvrzení, ...*
- ❑ *nutnost akceptovat role, hledat rolové konflikty a jejich potenciál, personifikace rolí, když už je skupina na to připravená*

Skupina - normy:

- nepsané a neformální zásady regulující způsob dosahování cílů a formu skupinových procesů
 - podporují určitá chování a trestají jiná
 - každá skupina má jiné normy - *při pohledu zvenčí se mohou jevit bizarně, ale je nutno je respektovat: pro danou skupinu jsou důležité; některé normy však mohou být v rozporu s posláním či cílem skupiny.*
 - tři typy norem ve skupinách:
 - Dosažitelné
 - Preferované
 - Nedosažitelné
 - "negativní normy" - *skupinová tabu*

Struktura skupiny

- součást nepsaných norem
 - formy – žádoucí a nežádoucí chování
 - skupinová komformita – souhlas se skupinovým jednáním
- struktura vztahů:
 - vůdce,
 - konformní členové,
 - oponentní členové (námitky),
 - trpění členové (nepříjemnosti),
 - (pomocníci)
- způsoby vedení ve skupině:
 - autokratický, liberální, demokratický

Hierarchie sociálních vztahů

a metody zjišťování

- Každý člen skupiny zaujímá v sociální hierarchii skupiny konkrétní pozici,
 - pozice mj. závisí:
 - na tom, do jaké míry je konkrétní člen skupiny pro svou skupinu **důležitý**;
 - pozice souvisí i s konkrétními **vlastnostmi člena** skupiny;
 - se **složením i velikostí skupiny**;
 - s **cíli a hodnotami skupiny**;
 - s **činností**, která se ve skupině odehrává.

Skupinové komunikační vzorce

- ▣ **kdo mluví, jak často mluví, kolik procent celkového času** (skupinového času) osoba využila
- ▣ **kdo mluví ke komu** - k osobě, která: podpoří, je zajímavá, k oponentovi
- ▣ **sledování přerušení:** kdo, jak často, koho. zpravidla přerušují ti, kteří jsou na vyšší pozici. lze rozeznat postavení členů ve skupině.

Sociometrie

- Autor metody - **J. L. Moreno**;
- zjištění **struktury vzájemných vztahů** v malé skupině (*intenzita, polarita*)
 - cesta ke zjištění **sympatií, antipatií**
 - člen skupiny hodnotí pozici jiného člena ve skupině (nebo i svoji pozici)
- formulace sociometrické otázky
 - („S kým bych chtěl jet na výlet?“ „Vedle koho bych chtěl sedět?“)
- Odpovědí je jméno člena(ů) skupiny

Více mj. na <http://en.wikipedia.org/wiki/Sociometry>

Zásady sociometrie

- Moreno formuloval tyto zásady sociometrie
 - a) musí být vymezeny hranice skupiny,
 - b) osoby ve skupině se musí dobře znát,
 - c) jasně formulovaná otázka,
 - d) důvěryhodnost osoby zajišťující sociometrii,
 - e) pravidla týkající se počtu - otázek, možností voleb, negativní volby

Zpracování dat – sociometrická matice

□ Různé možnosti, nejběžnější:

■ **sociometrická matice**

■ hodnocení: zaznamenáváme volbu (+,-) nebo intenzitu (1-5)

	1	2	3	4	+	-
1		+	-	+	2	1
2	+		+		2	1
3	-	-		+	1	2
4	-	-	+		1	2
	1	1	2	2	6	6

- řádky: označujeme provedené výběry (*jakou osobu volila; za předpokladu že nemáme omezený počet výběrů zavádíme na pravé straně sumaci provedených výběrů – zaangažovanost*)

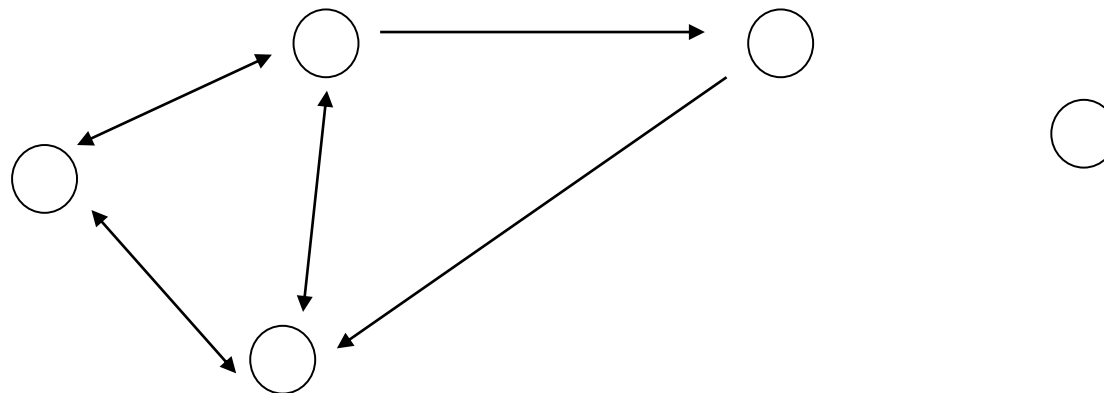
- sloupce: sociometrický status, přehled o obdržených výběrech, sumace získaných výběrů

Další způsoby zpracování - sociogram

časté grafické zpracování tzv. **sociogram**:

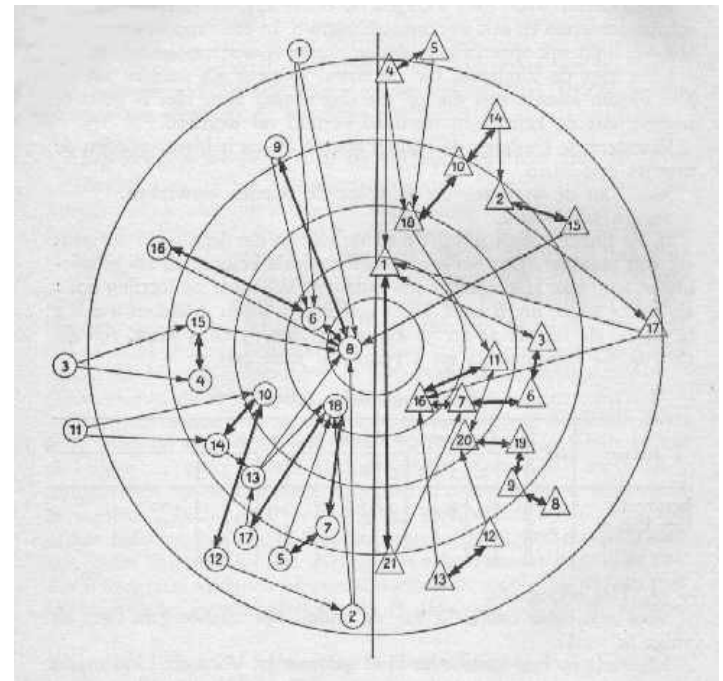
□ neuspořádaný sociogram:

- u skupin do 10 osob (přehlednost),
 - zásady: osoby vzájemně se volící situujeme blíže k sobě,
 - čáry symbolizující výběry se nemají protínat

□ terčový sociogram:

- kružnice - podle počtu voleb umísťujeme členy skupiny do jednotlivých mezikruží,
- vzájemně se vybírající osoby umísťujeme blíže k sobě

-
- Pozn. lze vytvářet nejen sociogramy pro skupinu, ale i individuální - osobu, pro kterou děláme sociogram dáme doprostřed a pak postupujeme stejně jako u neuspořádaného sociogramu

Dotazníky (třída) - SORAD

- **Sociometricko-Ratingový Dotazník (SORAD)**
- originální a široce používaná česká metoda (Vl. Hrabal)
- zjišťování **dvou základních dimenzí**, které postihují snahu po uspokojení základních sociálních potřeb:
 - dimenzi oblíbenosti – sympatie (**potřeba přijetí**)
 - dimenzi vlivu (**potřeba prestiže**)
- jmenný seznam třídy, škála 1-5
 - **Kdo má ve třídě jaký vliv** – *zvlášt u mladších žáků je dost obtížné tuto poměrně abstraktní kategorii vysvětlit*
 - **Kdo je ve třídě jak oblíben** – *k oblibě žáci ještě doplňují slovní vyjádření na zdůvodnění volby*

Souhrn

- ❑ Pořadí oblíbenosti vyjadřuje míru emocionálního přijetí žáka třídní skupinou. Na špičce jsou zpravidla žáci, kteří dokážou ostatním poskytnout největší míru emocionální podpory. Ti, kteří jsou na vrcholu pořadí, se také ve třídě zpravidla nejlépe cítí.
- ❑ Nejzávažnějším zjištěním je to, kteří žáci skupinou přijímání nejsou a hlavně jak daleko jsou od ostatních, tj. do jaké míry jsou ve třídě izolováni. Emocionální izolace je pro dítě velice tíživá a tyto děti většinou potřebují pomoc ze strany dospělých.
- ❑ Přesto zjištění, že ve třídě máme žáky, kteří jsou méně oblíbeni než ostatní, nemusí být důvod k okamžitému řešení. Ratingové uspořádání znamená, že v pořadí je vždy někdo první a někdo poslední.

(Z. Hajd Moussová)